

IMUNITET DRŽAVE U MEĐUNARODNOM PRAVU – OSVRT NA RAD KOMISIJE ZA MEĐUNARODNO PRAVO

Bojan Milisavljević*

Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu

Sažetak: Rad se bavi analizom imuniteta države u međunarodnom pravu, njegovim razvojem u pogledu teorijskih pravaca, kodifikacionih zahvata, ali i veoma široke i raznorodne prakse država. Ukazuje se na tradicionalnu zasnovanost imuniteta na suverenosti, da bi se usled sve veće komunikacije država došlo do prihvatanja funkcionalne koncepcije. Rad dalje prati i analizira delatnost Komisije za međunarodno pravo koja je okončana usvajanjem Konvencije o jurisdikcionom imunitetu država i njihove imovine 2004. godine. U daljem tekstu tumače se odredbe Konvencije i ukazuje na mogući domašaj pravila, ističu izuzeci i daje nagoveštaj o mogućem stupanju na snagu. U radu se zaključuje da se na ovaj način uvodi pravni poredak povodom jednog veoma delikatnog pitanja čime se stvara koncept normi relativnog domašaja.

Ključne reči: imunitet država, Komisija za međunarodno pravo, Međunarodni sud pravde.

Uvod

Međunarodno pravo počiva na primarnom postulatu o jednakosti svojih subjekata.² Još je od klasičnog međunarodnog prava, gde su nastajali prvi elementi pravne jednakosti ograničenog broja država, bilo je neophodno da je ona obezbedi i nemogućnošću vršenja jurisdikcije u međusobnim odnosima. Takva nemogućnost vršenja jurisdikcije manifestovana je na različite načine. Jedan od njih je negativni vid teritorijalne nadležnosti prema kome država ne može da vrši sopstvenu nadležnost na teritoriji druge države. Danas se pravna jednakost država na međunarodnom planu može prepoznati i preko jednakog položaja u međunarodnim organizacijama, njihovoj procesnoj sposobnosti na međunarodnom planu, postojanju ugovorne

* docent, bojan@ius.bg.ac.rs

2 Videti: R. Dworkin, *Sovereign Virtue: The Theory and Practice of Equality*, Harvard, 2002.

sposobnosti, preko aktivnog i pasivnog prava poslanstva. Ipak, kao jedno od prvih pravila koje je konstituisano u pogledu realizacije pravne jednakosti subjekata na međunarodnoj sceni, uspostavljeno je pravilo o imunitetu država.

Kada je reč o državama, njihova pravna jednakost je uspostavljana postepeno. Ona je nesumnjivo povezana sa pitanjem suvereniteta, jer ako su države suverene, onda se u njihovim recipročnim odnosima ne mogu uspostavljati odnosi hijerarhije i vlasti, već one kao jednaki subjekti počivaju na horizontalnoj osnovi. Pitanje pravne jednakosti je prvenstveno započelo svoju primenu u recipročnim odnosima država i obezbeđivano je preko izuzimanja od jurisdikcije organa druge države prvenstveno u pogledu nadležnosti sudskih organa, kao i izvršnih. Kasnije je konstituisanje pravne jednakosti država realizovano i kao suverena jednakost u okviru međunarodnih organizacija i uspostavljeno, konačno, kao jedno od načela Povelje Ujedinjenih nacija.³

Pošto je međunarodno pravo zasnovano na principu teritorijalnosti, bilo je neophodno da se obezbedi striktno načelo na osnovu koga bi se ono realizovalo u praksi. Još od klasičnog međunarodnog prava bilo je jasno da se ovo pravilo može izvesti iz stare maksime *par in parem non habet imperium*, ali je u tom periodu pitanje realizacije ovog pravila bilo problematično. Da bi se moglo govoriti o postojanju jedinstvenih pravila vezanih za imunitet država u recipročnim odnosima, moralo je da dođe do konstituisanja opšteg principa pravne jednakosti iz koga će kasnije biti izvedena realizacija imuniteta u praksi. Pravno-tehnički, postojanje imuniteta država izvlači se iz nadležnosti. Tako imunitet države predstavlja prirodnu granicu za vršenje unutrašnje nadležnosti države. Ovde je to ograničenje uspostavljeno u materijalnom smislu, jer se vršenje nadležnosti ne može uspostaviti prema drugim državama u određenim slučajevima. Postoje brojna opravdanja za uspostavljanje pravila o imunitetu država, nemogućnost države foruma da obezbedi izvršenje svojih odluka, načelo suverene jednakosti i nezavisnosti država koju nužno prati postojanje imuniteta u unutrašnjem pravu...⁴

Teško da se može pronaći pitanje u međunarodnom pravu povodom koga postoji toliko različita praksa država u međusobnim odnosima. Postoje slučajevi koji su potpuno identični, ali povodom kojih je jedna država priznala imunitet od nadležnosti, a druga je vodila postupak smatrajući takav akt privatnopravnim. Teorija je pokušavala da uvede neke pravilnosti u pogledu ocene prakse država, pa je, uzevši u obzir period o kome se radi, to činila na različite načine. Tako je najstarija teorija o apsolutnom imunitetu država, koju je pratilo kruto poimanje suvereniteta država, prema kome je bilo nezamislivo da se jedan suvereni entitet podvrgava vlasti nekog drugog. Naziv je dobila prema svojoj osnovnoj premisi – da je pravno nemoguće zasnivati bilo kakvu vlast nad drugom državom u svom unutrašnjem poretku. Ova teorija je funkcionisala pod uslovima apsolutnog reciprociteta i odsustvu većih komercijalnih aktivnosti samih država. Kada je došlo do povreda reciprociteta i uspostavljanja nadležnosti sudova pojedinih država, kao i do velikih komercijalnih aktivnosti država, teorija o apsolutnom imunitetu više nije odgovarala realnom toku događaja. Zbog toga se pojavljuje teorija o

3 Član 2 Povelje Ujedinjenih nacija.

4 F. Hazel, *The Law of State Immunity*, Oxford, 2003, str. 41–42.

relativnom imunitetu država, na osnovu koje se aktivnosti države ne posmatraju na jedinstven način, već se dele na javnopravne i privatnopravne. Na ovaj način daje se šansa pojedincima u drugoj državi da se obrate za eventualnu zaštitu svojih prava u odnosima sa drugim državama kada one deluju u privatnom ili komercijalnom svojstvu. Teorija o ograničenom imunitetu naziva se drugačije i „restriktivna koncepcija“ i ona ima dve struje. Prema prvoj država ima imunitet uvek kada deluje u javnopravnom svojstvu, a nema kada deluje u komercijalnom smislu. Druga koncepcija smatra da država ima imunitet uvek osim kada je predviđeno izuzecima koji bi trebalo da budu taksativno navedeni. Time se druga koncepcija približava teoriji o apsolutnom imunitetu, a može joj se prigovoriti da se nikada ne mogu navesti svi slučajevi koji ne trebalo da se smatraju pokrivenim imunitetom.⁵

Može se reći da su prva pravila o imunitetu države nastala prilično kasno i to samo u pogledu nekih pitanja. Tako je 1926. godine usvojena Konvencija o unifikaciji propisa o imunitetu državnih brodova, koja predviđa da državni brodovi koji obavljaju komercijalne aktivnosti nemaju imunitet. Ova konvencija je 1934. godine dopunjena protokolom i prvi je višestrani akt vezan za utvrđivanje pravila o imunitetu države. Na regionalnom planu danas je najznačajnija Evropska konvencija o imunitetu države⁶ iz 1972. godine, koja, iako nije doživela veću prihvaćenost, ipak odslikava postojanje pravila u ovoj oblasti.⁷

Jedan od osnovnih razloga za nepostojanje običajnih pravnih pravila o pitanju imuniteta država jeste i činjenica da se radi o pravilima unutrašnjeg prava, pa je zbog njihove pravne prirode teško očekivati formiranje međunarodnih pravila. Pred toga, pravila o imunitetu država proizlaze i iz pojedinih međunarodnih ugovora, nacionalnih propisa, kao i prakse međunarodnih i unutrašnjih sudova.⁸

5 Videti: E. Banks, *The State Immunity Controversy in International Law, Private suits against sovereign States in domestic courts*, Springer Berlin – Heidelberg, 2005.

6 Stupila je na pravnu snagu 1978. godine.

7 Evropska konvencija o imunitetu država Saveta Evrope iz 1972. godine usvaja načelo ograničenog sudskog imuniteta države, pa tako, jedna država pred sudom druge države ugovornice ne može se pozivati na svoj imunitet: 1) ako je sama pokrenula sudski postupak ili se u njega uključila kao *intervenient*, 2) ako je nakon dostavljenosti joj tužbe podigla protivtužbu protiv tužioca, 3) ako se dobrovoljno i izričito odrekla svog imuniteta, npr. putem međunarodnog ugovora, klauzule u nekom ugovoru 4) kad se sudski postupak odnosi na ugovor o zapošljavanju između te države i nekog pojedinca, 5) ukoliko sa jednim ili više lica učestvuje u nekoj kompaniji, udruženju ili drugom pravnom entitetu registrovanom na teritoriji države gde se vodi sudski postupak, 6) kad na teritoriji države suda poseduje neki ured, agenciju ili ustanovu u kojoj je angažovana kao i neko privatno lice, 7) ako se sudski postupak odnosi na pravo intelektualne svojine koje je zaštićeno u državi suda, ako je strana država navodno krši, 8) ako se sudski postupak odnosi na njena prava, obaveze ili interese vezane za korišćenje ili posedovanje nepokretne imovine na teritoriji države suda, 9) kad se sudski postupak odnosi na njeno imovinsko pravo koje proizlazi iz nasleđstva, poklona ili napuštene imovine (*bona vacantia*). Neće se smatrati da se država odrekla svoga imuniteta ukoliko se pojavi pred sudom druge države ugovornice kako bi dokazala svoj imunitet (član 3, stav 2 Konvencije).

8 Videti: H. Fox, *opus citatum*.

1. Rad Komisije za međunarodno pravo na formulisanju pravila o imunitetu država

Pored svih prepreka koje su prisutne u pogledu pravila o imunitetu država, na univerzalnom planu su učinjeni značajni pomaci u pogledu kodifikovanja materije iz ove oblasti. Tako je Komisija za međunarodno pravo još 1991. godine usvojila Nacrt pravila imunitetu država i njihove imovine. Kasnije je ovaj nacrt pretrpeo neke izmene u vidu amandmana i konačno je usvojen od strane Generalne skupštine 2004. godine kao Konvencija o jurisdikcionom imunitetu država i njihove imovine. Da bi stupila na snagu, potrebno je da se podnese trideset ratifikacionih instrumenata⁹, što predstavlja poprilično oštar uslov. Do sada je dvadeset i osam država potpisalo tekst Konvencije, dok je svega četrnaest država izvršilo ratifikaciju.¹⁰ Na osnovu ovih podataka može se zaključiti da je stupanje Konvencije na snagu još uvek neizvesno, a da zbog ograničenog broja država koje su prihvatile ova pravila pre može da se izvuče zaključak nastanku recipročnih prava i obaveza, nego o univerzalno prihvaćenim principima. Po usvajanju ove konvencije 2006. godine započeo je rad Komisije na usvajanju pravila o imunitetu državnih zvaničnika od krivične odgovornosti pred organima druge države, a do sada je podneto sedam izveštaja,¹¹ povodom ove teme koja je privukla veliku pažnju stručne javnosti i zvaničnih predstavnika država.

Formalno je rad na usvajanju pravila započeo inicijativom Generalne skupštine 1977. godine, kada je doneta odluka o uvođenju ovog pitanja u dnevni red Komisije.¹² Kao prvi izvestilac određen je Sompong Sučaritkul,¹³ koji je u periodu od 1979 do 1986. godine izradio osam izveštaja o pitanju imuniteta.¹⁴ Ovom radu priključio se i šesti pravni komitet Generalne skupštine, što je rezultiralo usvajanjem prve grupe pravila 1986. godine.¹⁵ Rad Komisije je praćen velikim naporom, koji se ogleda u prikupljanju povećane količine materijala dobijenog delom i od država u njihovim odgovorima na pitanja Komisije.¹⁶ Na osnovu tako obimne dokumentacije postignut je uvid u presek prakse, ali i uvid u osnovne doktrinarne pozicije. Na osnovu celokupnog materijala specijalni izvestilac je prihvatio restriktivnu koncepciju o imunitetu države, iako u tom trenutku to nije bila potpuno prihvatljiva koncepcija prema postupanju velikog broja država u svojim unutrašnjim porecima.

9 Prema članu 30 Konvencije.

10 Prema zvaničnom statusu sa sajta Ujedinjenih nacija od oktobra 2013. godine.

11 Videti untreaty.org/ilc/summaries/4.2.htm.

12 Report of the ILC on the work of its twenty – seventh session, *Yearbook of ILC*, 1977, II (2), str. 153 – 155.

13 Radi se o profesoru sa Tajlanda Sonpong Sucharitkulu.

14 For the reports of Sompong Sucharitkul, *Yearbook of the International Law Commission*, 1979, vol. II (Part One), document A/CN.4/323, 1980, vol. II (Part One), document A/CN.4/331 and Add.I, 1981, vol. II (Part One), document A/CN.4/340 and Add.I; 1982, vol. II (Part One), document A/CN.4/357, 1983, vol. II (Part One), document A/CN.4/363 and Add.I, 1984, vol. II (Part One), document A/CN.4/376 and Add.1 and 2, 1985, vol. II (Part One), document A/CN.4/388, 1986, vol. II (Part One), document A/CN.4/396.

15 A/CN.4/SER.A/1986/Add.I.

16 Collection of Materials on Jurisdictional Immunities of States and their Properties prepared by the Codification Section of the UN Office of Legal Affairs, 1982, ST/Leg/Ser.B/20.

Naredni korak u kodifikovanju pravila o jurisdikcionom imunitetu država bio je imenovanje drugog specijalnog izvestioca Komisije za međunarodno pravo Ogista Mota,¹⁷ koji je objavio tri izveštaja,¹⁸ čime je započeta druga faza u formulisanju pravila o imunitetu država. Konačno je u drugom čitanju pred Komisijom došlo do usvajanja nacrtu pravila 1991. godine. Nacrt je imao 22 člana i oni su upućeni Generalnoj skupštini na usvajanje.¹⁹ Nacrt Komisije je sadržao pet osnovnih delova, a to su: uvodne odredbe, opšti principi, izuzeci povodom kojih ne postoji imunitet, imunitet od izvršenja u postupcima pred sudovima, različite odredbe.

Pred Šestim pravnim komitetom Generalne skupštine povodom ovog predloga vođena je veoma živa diskusija, koja je bila izazvana potpuno različitim pristupom prihvatanja imuniteta u praksi. U to vreme države koje su pripadale istočnom bloku bile su sklonije prihvatanju teorije apsolutnog imuniteta, što je u skladu sa aktivnostima države u privrednim delatnostima, ali je i posledica blokovskog antagonizma. Pored njih i brojne države u razvoju su duži period zastupale pristup o apsolutnom imunitetu države da bi zaštitile svoju privredu. Zbog toga je Šesti komitet formirao radnu grupu koja je trebalo da reši još neka preostala sporna pitanja u vezi s formulisanjem konačnih pravila o imunitetu države. Neka od pitanja koja je trebalo rešiti bila su: definicija države za potrebe ovih pravila, uspostavljanje kriterijuma za razdvajanje javnopravnih i privatnopravnih aktivnosti države, pojam državnih preduzeća, pravna priroda ugovora o radu, mere prinude prema državnoj imovini...

Na osnovu analize rasprave pred Komisijom, kao i na osnovu odredaba Konvencije može se zaključiti da je pitanje imuniteta države šire shvaćeno. Tako se pod njim ne podrazumeva samo izuzimanje od vođenja sudskog postupka, već i od svih drugih mera koje se mogu podvesti pod administrativne, upravne ili izvršne mere, kao i mere istražnih radnji u pogledu nekih krivičnih postupaka ili prekršajnih postupaka. Takođe se kao problem nametnulo pitanje terminologije jer se radi o veoma različitim unutrašnjim propisima država. Konvencija je, takođe, podvukla jasnu razliku između imuniteta države i imuniteta u smislu diplomatskog prava, kao i imuniteta koji se tiče međunarodnih organizacija.

Konačan tekst Konvencije je jedno kompromisno rešenje, koje predstavlja delikatni balans, što je rezultanta konsenzusa, pre svih, razvijenih država, koje su se zalagale za što širu listu izuzetaka od imuniteta, i država u razvoju, koje su maksimalno podržavale ideju o što širem imunitetu države u najrazličitijim slučajevima.²⁰

Prema propisima Republike Srbije, ako se iz okolnosti slučaja može utvrditi da je strana država istupala kao nosilac suvereniteta i javne vlasti, odnosno preduzimala tzv. akte javnog karaktera, sud će se oglasiti nenadležnim, ukinuće sprovedene

17 Imenovan je 1988. godine.

18 Ogiso, Moto, Preliminary Report on jurisdictional Immunity of State and their property, *Yearbook of ILC*, 1988, II (1), str. 98–123, Second Report on jurisdictional Immunity of State and their property, *Yearbook of ILC*, 1989, II (1), str. 59–73, Third Report on jurisdictional Immunity of State and their property, *Yearbook of ILC*, 1990, II (1), str. 5–21.

19 Document A/CN.4/462, A/C.6/40/L.2, YBLIC 1991, II.

20 Videti: 59th General Assembly Session: Legal/Sixth Committee Summary.

radnje u postupku i odbaciće tužbu.²¹ Kada se radi o izvršnom postupku prema odredbama našeg zakona, „na imovini strane države... ne može se odrediti izvršenje odnosno obezbeđenje bez prethodne pismene saglasnosti nadležnog organa, osim ako je strana država ili međunarodna organizacija izričito pristala na izvršenje odnosno obezbeđenje.“²²

U međunarodnom pravu nema precizno postavljenih kriterijuma na osnovu kojih bi se na jedan pouzdan način vršilo razgraničenje između „javnih“ i „privatnih“ akata države, tako da sudovi država cene od slučaja do slučaja, što omogućava određenu elastičnost, ali i izvesnu pravnu nesigurnost država u obavljanju njenih osnovnih funkcija. Ipak, u tekstu Konvencije o jurisdikcionom imunitetu države i imovine postoje neke smernice koje mogu pomoći u prepoznavanju akta države kao komercijalnu aktivnost. Tako se prema radu Komisije za komercijalan smatra svaki ugovor vezan za prodaju dobara ili pružanje usluga, ugovor o zajmu, kao i davanje garancije države za razne vrste finansijskih pozajmica ili za bilo kakvo neizvršenje obaveza po osnovu kršenja ugovora, kao svaki ugovor komercijalne, industrijske ili profesionalne prirode.²³ Jedan od osnovnih nedostataka enumerativnog navođenja u određivanju komercijalnih aktivnosti države jeste i to da jedan na prvi pogled očigledno komercijalan akt države u stvari to ne mora biti. Zbog toga je potrebno utvrditi i svrhu, to jest pravi razlog zaključenja određenog ugovora. Tako je neki kupoprodajni ugovor države po svojoj prirodi komercijalan, ali ako se zaključuje za potrebe vojnih organa, on prestaje da bude to i postaje akt javne vlasti. Zbog toga je Konvencija predvidela da je primarno pravilo u razlikovanju akta sama priroda akta, „ali da bi i njegova svrha trebalo biti uzeta u obzir ukoliko su se ugovornice tako sporazumele, ili ako je prema praksi u državi foruma svrha preduzetog akta relevantna u određivanju nekomercijalnog karaktera ugovora ili transakcije.“²⁴ Na ovaj način se državama nude veoma elastična rešenja koja mogu biti primenjena u konkretnim slučajevima, ali i potvrđuje prava priroda normi o imunitetu država od nadležnosti, a to je veliko oslanjanje na unutrašnje propise i stalna evolucija.

Jurisdikcioni imunitet samo daje pravo stranoj državi da se izuzme iz domaćeg pravosuđa tako da ona može, ali ne mora da koristi taj procesni institut, kao što domaća država, odnosno njen sud, može da uvaži ili ne uvaži zahtev za izuzeće od sopstvene jurisdikcije. Da bi strana država bila izuzeta od jurisdikcije domaćeg suda, ona mora da se na svoj imunitet izričito pozove ili da se ne upusti u postupak, u kom slučaju sud mora da se odredi prema tom pitanju. Uobičajeno je da u slučaju sumnje o postojanju i obimu prava imuniteta u parničnom postupku, obavezujuće mišljenje daje Ministarstvo pravde, a u krivičnom ili upravnom postupku to je najčešće Ministarstvo za inostrane poslove.

Strana država se u svakom konkretnom slučaju može odreći svog imuniteta bilo izričito, to jest zvaničnim podneskom, bilo upuštanjem u spor – recimo, ako podnese odgovor na tužbu – u kom slučaju se podrazumeva da je ona prihvatila nadležnost suda druge države. Takođe, smatra se da se strana država odrekla svog imuniteta kad sama podnese tužbu domaćem sudu, jer nema prepreke da se vodi

21 Član 16 ZPP-a.

22 Zakon o izvršnom postupku, *Službeni glasnik RS*, br. 125/04.

23 Article 2, United Nations Convention on Jurisdictional Immunities of States and Their Property.

24 *Ibidem*.

postupak protiv nje. Ukoliko strana država dostavi sudu podnesak u kome se poziva na imunitet, to se neće smatrati upuštanjem u postupak u smislu prećutnog prihvata nadležnosti suda države foruma.²⁵ I pored toga, ukoliko bude usvojena odluka protiv odnosne države, izvršni postupak neće moći da bude pokrenut bez ponovnog odricanja od imuniteta države. Ova pravila važe samo u slučaju da se ne radi o komercijalnim aktivnostima države, jer za njih ona ne poseduje imunitet; dakle, ona se primenjuju za aktivnosti *de iure imperii*. Pored toga, država može da se unapred odrekne svoga imuniteta u određenim slučajevima putem međunarodnog ugovora.²⁶

Država se, takođe, ne može pozivati na svoj imunitet u slučajevima koji se tiču uspostavljanja prava na patent, naziv kompanije, robne marke, ili bilo kog slučaja u smislu zaštite intelektualnog prava.²⁷ Razlog nemogućnosti pozivanja na imunitet u ovim i sličnim slučajevima jeste da se smatra kao odricanje od prava na izuzimanje od jurisdikcije države foruma činjenica podnošenja zahteva za zaštitu nekog prava ili dobijanje statusa robne marke.

Stranoj državi se, po pravilu, ne priznaje sudski imunitet u sporu koji za predmet ima nepokretnost na domaćoj teritoriji. Takvo rešenje se nameće samo po sebi jer se radi o opštem pravnom principu koji je prihvaćen u svakom pravnom sistemu. Zbog toga se uvek utvrđuje strogo mesna nadležnost prema mestu gde se nepokretnost nalazi.

Sudski imunitet neće biti priznat stranoj državi ni u slučaju kad je ona na primer akcionar u nekom preduzeću, zatim vlasnik trgovačkog broda... Sudski imunitet se ne bi priznao ni u pogledu sporova u kojima je strana država korisnik poklona, testamentalni naslednik, titular autorskog prava ili prava industrijske svojine.

Nepriznavanje stranoj državi parničnog imuniteta ne znači još da će joj biti nepriznat i izvršni imunitet. Izvršni imunitet je i formalno postavljen strože od parničnog jer kod prvog sud, da bi proveo izvršenje na imovini strane države, mora u svakom slučaju da zatraži i dobije prethodnu saglasnost nadležnog ministarstva pravde, osim ako je strana država izričito pristala na izvršenje.²⁸

Izvršni imunitet se uvek priznaje u slučajevima kad se radi o imovini strane države koju koriste njena diplomatsko-konzularna predstavništva (prostorije misije, nameštaj, arhiva, dokumenti, vozila i dr.), jer su te stvari zaštićene i izuzete od izvršenja multilateralnim i bilateralnim konvencijama kojima su uređeni diplomatski i konzularni odnosi.²⁹

Ugovori o radu prema Nacrtu pravila Komisije za međunarodno pravo predstavljaju opšti izuzetak na koji se neće primenjivati pravila o imunitetu države. Ovde se radi o specifičnim odnosima, jer se država koja se ne može pozvati na imunitet javlja kao poslodavac nekom fizičkom licu sa kojim je u privatnopravnom odnosu i sa kojim ima ugovor o radu, ali se druga država pojavljuje kao prostor gde

25 *Ibidem*, Article 8.

26 *Ibidem*, Article 7.

27 *Ibidem*, Article 14.

28 Član 26 Zakona o izvršnom postupku.

29 Konvencija o diplomatskim odnosima 1961, Konvencija o konzularnim odnosima 1963, Konvencija o predstavljanju država u njihovim odnosima sa međunarodnim organizacijama univerzalnog karaktera iz 1975.

se taj rad obavlja i ona je ujedno i država suda.³⁰ Ovakvo odstupanje je opravdano jer se obavljanje aktivnosti vrši na teritoriji druge države, gde se nužno primenjuju i neki od propisa te države povodom čije primene i može doći do spora. Primena člana 11 Nacrta trpi i izvesne izuzetke kada se radi o poslovima koji angažuju državu kao poslodavca u javnopravnom svojstvu, dalje ukoliko zaposleni nema prebivalište države u kojoj obavlja svoju aktivnost.

Država neće moći da se pozove na imunitet povodom sporova u vezi s brodovima koje poseduje. Ovakav izuzetak je predviđen nacrtom konvencije³¹, ali je u skladu sa Konvencijom o pravu mora iz 1982. godine. Da bi se radilo o nemogućnosti pozivanja na imunitet, potrebno je da se radi o nekoj komercijalnoj aktivnosti koju brod obavlja bez obzira što je u državnom vlasništvu. Iz ovog pravila izuzeti su brodovi koji se koriste u vojne svrhe, kao i bolnički brodovi, policijski brodovi.

Razvojem modernog međunarodnog prava pojavili su se slučajevi u kojima se države odriču prava na imunitet u situacijama kada može doći do postupaka sa stranim fizičkim ili pravnim licem koje na neki način investira u datu državu. Česta je praksa da se tada zaključuju bilatelarni investicioni ugovori (skraćeno BIT), prema kojima se nadležnost za rešavanje spora poverava nekoj arbitraži.³² U takvim slučajevima formirani arbitražni sud je nadležan da tumači i punovažnost arbitražnog sporazuma, arbitražnu proceduru, kao i potencijalno pravo na nadoknadu štete, što predstavlja meritum spora.

2. Posebna ograničenja vezana za nadležnost država

Sudska nadležnost od strane država u međunarodnom pravu je ograničena bilo na izričit ili prećutan način u smislu posebnih ograničenja. Tako je *ad hoc* komitet, koji je formirao Šesti pravni komitet Generalne skupštine Ujedinjenih nacija zaključio da Nacrt pravila o imunitetu država ne pokriva i krivične postupke.³³ Ovakav stav je u potpunosti u skladu sa prihvaćenom pozicijom pravnika i sudske prakse država.³⁴

Poseban izuzetak u vezi s primenom pravila iz Nacrta rezervisan je za imunitete diplomatskih misija, konzularnih misija, specijalnih misija, misija pri međunarodnim organizacijama ili delegacijama pri organima ili na zasedanjima međunarodnih organizacija ili međunarodnim konferencijama, kao i za imunitete

30 Article 11, United Nations Convention on Jurisdictional Immunities of States and Their Property.

31 *Ibidem*, Article 16.

32 Tek pojavom BIT sporazuma dolazi se do toga da je akcenat stavljen na zaštitu privatnih investicija pa se na taj način, u stvari, zaobilazi potreba iscrpljenja unutrašnjih pravnih sredstava kao preduslova za pokretanje mera diplomatske zaštite. Tačnije, sam ugovor predviđa mehanizam zaštite prava stranog investitora na međunarodnom nivou, dok se ponekad ostavlja rok za rešenje eventualnog spora pred unutrašnjim organima države prijema investicije. Bojan Milisavljević, „Diplomatska zaštita“, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, 2012, str. 155.

33 UN Documents A/AC.261/L/4/Add.2.

34 Hazel Fox, *opus citatum*, str. 401–402.

osoblja takvih misija.³⁵ Kao posebno isključeno lice u pogledu nadležnosti sudskih organa druge države, javlja se šef države, jer su svi njegovi akti, bilo da se radi o javnim ili privatnim aktima, isključeni od nadležnosti.³⁶ Prema ustaljenoj praksi država, ali i Međunarodnog suda pravde³⁷ šefom države mogu se smatrati i lica koja vrše najviše funkcije predstavljanja u međunarodnom pravu, kao što su i šef vlade i ministar spoljnih poslova. Ovakvo tumačenje bilo bi i u skladu sa Konvencijom o ugovornom pravu iz 1969. godine.³⁸

Zaključak

Na osnovu istraživanja rada Komisije za međunarodno pravo, ali i prakse unutrašnjih organa pojedinih država, mogla se steći okvirna slika u vezi s pitanjem jurisdikcionog imuniteta država i njihove imovine. Organi i tela Ujedinjenih nacija učinili su veliki napor da formulišu okvirna pravila dispozitivne prirode o imunitetu država i tako bitno pomognu državama i njihovim unutrašnjim organima kada dođu u situaciju da deluju prema drugoj državi. U ovom trenutku je potreban još značajan broj ratifikacija da bi Konvencija o jurisdikcionom imunitetu država i njihove imovine stupila na pravnu snagu, ali to ne umanjuje značaj njenih pravila jer su ona i inače dispozitivne prirode i po svom karakteru ne mogu da budu imperativno pravo. Pored toga, njihova narav je takva da imaju ograničeno pravno tehničko dejstvo samo u recipročnim odnosima država. Zato, ukoliko se pokaže potreba za tim, Međunarodni sud pravde može da primenjuje odredbe iz Konvencije iako ona nije stupila na pravnu snagu. Od posebnog su značaja predviđeni izuzeci od imuniteta države koji su navedeni u Konvenciji i koji predstavljaju već utemeljenu praksu država, što su pokazale i debate pred Šestim pravnim komitetom Generalne skupštine UN.

Literatura

1. 59th General Assembly Session: Legal/Sixth Committee Summary.
2. Cassese, A. et al.; *Realizing Utopia: The Future of International Law*, Oxford University Press, 2012.
3. Arrest Warrant Case, Judgment Preliminary Objections, and Merits, 14. February 2002, ICJ Reports, 2002.
4. Bianchi, A.; Denying State Immunity to Violators of Human Rights, *Austrian Journal of International Law*, 46.3, 1994.
5. Bianchi, A.; L'immunité des Etats et les violations graves des droits de l'homme: la fonction de l'interprète dans la détermination du droit international, *Revue générale de droit international public*, 2004.

³⁵ Član 3 tačka 1, United Nations Convention on Jurisdictional Immunities of States and Their Property.

³⁶ *Ibidem*, član 3, tačka 2.

³⁷ Arrest Warrant Case, Judgment Preliminary Objections, and Merits, 14. February 2002, ICJ Reports, 2002, str. 3.

³⁸ Član 7 Konvencije.

6. Bianchi, A.; Violazioni del diritto internazionale ed immunità degli Stati dalla giurisdizione civile negli Stati Uniti: il caso Hercules, *Rivista di diritto internazionale* v. 72, No. 3, 1989.
7. Caplan, L. M.; State Immunity, Human Rights, and Jus Cogens. A critique of the normative theory, *American Journal of International Law*, 2003.
8. Collection of Materials on Jurisdictional Immunities of States and their Properties prepared by the Codification Section of the UN Office of Legal Affairs, 1982, ST/Leg/Ser.B/20.
9. Document A/CN.4/323, 1980, vol. II (Part One);
10. Document A/CN.4/340 and Add.I; 1982, vol. II (Part One).
11. Document A/CN.4/357, 1983, vol. II (Part One).
12. Document A/CN.4/363 and Add.I, 1984, vol. II (Part One).
13. Document A/CN.4/376 and Add.1 and 2, 1985, vol. II (Part One).
14. Document A/CN.4/388, 1986, vol. II (Part One), document A/CN.4/396.
15. Document A/CN.4/462, A/C.6/40/L.2, YBLIC 1991, II.
16. Bankas, E.; *The State Immunity Controversy in International Law, Private suits against sovereign States in domestic courts*, Springer Berlin – Heidelberg, 2005.
17. Hazel, F.; *The Law of State Immunity*, Oxford International Law Library, 2003.
18. Focarelli, C.; Denying Foreign State Immunity for Commission of International Crimes: the Ferrini Decision, *International and Comparative Law Quarterly*, V. 54.4, 2005.
19. Kingsbury, B.; Sovereignty and Inequality, *European Journal of International Law*, 1998.
20. Jean-Flavien, L.; *L'immunité de juridiction et d'exécution des Etats et des Organisations Internationales*, RCADI v.84 1953.
21. Damrosch, L. F.; *International Law: Cases and materials* (American Casebook Series 5th edition).
22. Koskeniemi, M.; *From Apology to Utopia, the Structure of International Legal Argument*, Cambridge University Press, 2009.
23. Orakhelashvili, A.; State Immunity and International public Order, *German Yearbook of International Law*, 2002.
24. Orakhelashvili, A.; State Immunity and International public Order (Revisited), *German Yearbook of International Law*, 2006.
25. Reinisch A.; European Court Practice Concerning State Immunity from Enforcement Measures, *European Journal of International Law*, 2006.
26. *Report of the ILC on the work of its twenty – seventh session*, Yearbook of ILC, II, 1977.
27. Robinson, D.; The Impact of Human Rights Accountability Movement on the International Law of Immunities, *Canadian Yearbook of International Law*, 2002.
28. Dworkin, R.; *Sovereign Virtue: The Theory and Practice of Equality*, Harvard University Press, 2002.
29. Sassoli, M.; L'arrêt Yerodia: quelques remarques du rone affaire au point de collision entre les deux couches du droit international, *Revue General du Droit International*, 2002.

30. UN Documents A/AC.261/L/4/Add.2.
31. United Nations Convention on Jurisdictional Immunities of States and Their Property.
32. untreaty.org/ilc/summaries/4.2 htm.
33. Yang, X.; *State Immunity in International Law*, Cambridge University Press, 2012.
34. *Yearbook of the International Law Commission*, 1979, vol. II (Part One).
35. Milisavljević, B.; *Diplomatska zaštita*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, 2012.
36. Evropska konvencija o imunitetu država Saveta Evrope iz 1972. godine.
37. Zakon o izvršnom postupku, *Službeni glasnik RS*, br. 125-04.
38. Zakon o parničnom postupku.
39. Konvencija o diplomatskim odnosima, 1961.
40. Konvencija o konzularnim odnosima, 1963.
41. Konvencija o predstavljanju država u njihovim odnosima sa međunarodnim organizacijama univerzalnog karaktera, 1975.
42. Povelja Ujedinjenih nacija.

STATE IMMUNITY IN INTERNATIONAL LAW – OVERVIEW OF THE WORK OF THE INTERNATIONAL LAW COMMISSION

Ph. D. Bojan Milisavljević
Law Faculty, University of Belgrade

Summary: The paper deals with the analysis of state immunity in international law, its development in terms of theoretical approaches, codification procedure, but very broad and diverse state practice. Refers to the traditional foundation of the sovereign immunity, due to growing communication states occurred acceptance of functional concepts. Work continues to monitor and analyze the activity of the International Law Commission, which was completed in adoption of the Convention on the Jurisdictional Immunities of States and Their Property 2004th year. Below interpret the provisions of the Convention and points to the possible scope of the rules, exceptions stand out and gives a hint about the possible entry into force. The paper concludes that this method introduces a legal order on the occasion of a very delicate issue which creates the concept of norms relative reach.

Keywords: state immunity, International Law Commission, International Court of Justice.